

АНОТАЦИИ

НА МАТЕРИАЛИТЕ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА ЗА ЗАЕМАНЕ НА
АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ПРОФЕСОР“,

ОБЯВЕН В ДВ №39 ОТ 02.05.2023 ГОДИНА

ПО

ОБЛАСТ НА ВИСИТЕ ОБРАЗОВАНИЕ 1. ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 1.3. ПЕДАГОГИКА НА ОБУЧЕНИЕТО

ПО ...

(МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО РУСКИ ЕЗИК)

на доц. д-р Надя Петрова Чернева

Научно-изследователските ми интереси са свързани със съпоставителното езикознание, философията на езика, лингвокултурологията, етнолингвистиката, межкултурната комуникация, интеркултурното образование, теорията и практиката на чуждоезиковото обучение. Общият брой на публикациите ми е 50 (Виж *Списък на научната продукция*), публикувани в реферирани и специализирани научни издания у нас и в чужбина.

За участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” представям пакет от 1 монография и 15 статии (12 по специалността и 3 извън нея).

Участвала съм с доклади в национални и международни научни конференции, семинари и кръгли маси. Работите ми са цитирани в „Языковедческая русистика в Болгарии”. Библиографический указатель 1983-2007. Велико Търново-Фабер; в Научно-методическо списание „Чуждоезиково обучение” на издателство „Азбуки” на МОН, в изследванията на български и чужди учени (28 цитирания, от които 6 в Web of Science).

Участвала съм в реализацията на 30 (2, от които с по 10 издания) научни и образователни проекти, от които 11 централизиран европейски, 6 международни, 4 двустранни, 4 национални, и 5 вътрешноуниверситетски. Ръководител съм на два международни проекта.

Изнасяла съм лекции в университетите в Гент (Белгия), Сорбона-4 Париж (Франция), Лисабон, Португалия, Флоренция, Болоня, Милано (Италия), Сегед (Унгария), Санкт-Петербург и Москва (Русия).

Работите, които представям за участие в конкурса, отразяват специфичните ми научни интереси в областта на лингвокултурологията и лингводидактиката. Предмет на

настоящата анотация са избрани изследвания, свързани с темата на конкурса, които не са използване в предишни процедури.

Анотация на монографията „Лингводидактологични пространства на културния диалог“, Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, 2023 г. ISBN 978-619-202-875-6

Монографията „Лингводидактологични пространства на културния диалог“ систематизира резултатите от дългогодишния преподавателски опит и проучвания на автора в сферата на съвременните образователни тенденции. Предмет на изследване са иновациите в обучението по руски език като чужд, чието внедряване в образователната система е необходим отговор на динамично развиващия се социокултурен контекст на чуждоезиковото обучение. В центъра на вниманието е овладяването на културата през отношенията език – човек – свят, както и възприемането, осмислянето, разбирането и трансформациите на тези отношения като важен лингводидактологичен и интеркултурен феномен.

Монографията е съставена от три смислово обособени части, които представят иновативни интердисциплинарни технологии и практики. Използването им създава атмосфера на толерантност, доверие и спокойствие; повишава интереса и мотивацията; предразполага към межкултурен диалог и изграждане на ключови лингвистични и екстралингвистични компетенции.

Първа глава е структурирана в три подтеми – 1. своеобразно въведение в терминологията и обзор на теоретичната постановка, върху която се базира монографията; 2. задълбочено изследване на ползите от интеркултурността и особеностите на интеркултурното образование; 3. анализ на техниката „межкултурен тренинг“ и представяне на авторски такъв. Предложеният авторски межкултурен тренинг включва 6 упражнения, чрез които участниците да се идентифицират чрез своята култура, да се запознаят с чуждата, да се научат да анализират реакциите си на опозицията свое-чуждо и да развият толерантно отношение към другостта. Особено приноси за изследването и ценни за читателите са емпиричните данни от апробацията на предложения межкултурен тренинг.

Втора глава разкрива лингводидактологичния потенциал на изкуството в обучението по руски език. Специално внимание е отделено на т. нар. емоционална интелигентност, изграждането на която е задължително за успешното приспособяване на

човек към културата и социума, но често е пренебрегвано от методистите. Различни форми на изкуството са разгледани като част от инструментариума за синхронно развиване на езикови умения и емоционална интелигентност. Освен познатите в иновационните образователни технологии ресурси на визуалните изкуства, музиката и анимацията, авторът представя една още по-нестандартна и впечатляваща дидактична картина като анализира възможностите на танца, фолклорния костюм и балната култура. Включването на физически активни по своята природа изкуства дава нови възможности не само за интеркултурен диалог, но и за повишаване на качеството на обучение при обучаеми със силно развита кинетична памет.

Трета глава е посветена на лингвокултурографията и технологията на културния диалог. Проследен е дидактичният потенциал на квазисимволите като основа за културен диалог. Главата представя ценен материал както от методическа, така и от лингвокултурологична гледна точка, тъй като обобщава основните теоретични данни за сравнително ново научно понятие в рамките на лингвокултурологията – квазисимволите. Представена е възможността за работа с тях на базата на специализирани речници. Подобна дейност развива у обучаемите езикови умения, навици за лексикографска работа, критическо мислене и лингвокултурологични компетенции.

Особено приноси за цялостното възприятие на научните търсенията и изводи на автора са разработените авторски модели на упражнения (дадени в приложения) и емпиричните данни, които извеждат текста от сферата на строго теоретичното и доказват практическото приложение на предложените технологии.

Монографията е подходяща за учители и преподаватели по различни езици, за психолози и педагози, за студенти и докторанти в сферата на лингводидактиката. Книгата е полезна за всички, които се интересуват от уникалния потенциал на лингвокултурологичния текст (вербален и невербален) като образователен феномен в преподаването на език.

Анотации на научните статии

Резюмираните научни трудове могат да бъдат обединени в три проблемни полета, както следва:

- 1) Вербализация на културната памет през призмата на лингвокултурологията и прецедентологията като възможност за включване на лингвокултурните единици като ресурс в методиката на преподаване на руски език като чужд. Почертана е

тяхната съществена роля в структуризацията на нови учебни текстове (в най-широк смисъл на понятието), като препратка към фундаментални константи в националния менталитет. Обновяването на корпуса от емблематични за носителите на дадена лингвокултура текстове и ситуации са свидетелства за формирането на нова лингвокултура (статии №1, 2, 3, 4, 12, 14, 15 от Списъка на НТ).

- *Культурная память и прецедентные феномены.* 2022 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2022, vol. 49, № 1, с. 67 – 77. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science – WOS:000761704300005 Ефремов В. А., Черняк В., Чернева Н.

Работата предлага кратък исторически екскурс на възникването и семантичкото напълване на понятието „културна памет“ в съвременните общофилологически изследвания, произтичаща от работите на немските историци и културолози (Я. и А. Ассман) и съветските филолози (Ю. М. Лотман, Б. М. Гаспаров и Тартуско-московската школа). Показано е, че в съвременната филологическа наука анализът на културната памет и нейната динамика е най-продуктивен с използването на теорията на прецедентните феномени на Ю. Н. Караулов. Именно изследването на прецедентния фонд на лингвокултурата и интертекстуалния тезаурус на личността позволява в най-пълна степен да се реконструира вербалния компонент на културната памет на една или друга лингвокултура и да се открият или апрогнозират неизбежните зони на разрыв между поколенията (generation gap).

- *Рекламный телетекст в зеркале интертекстуальности и интердискурсивности (на материале болгарской и русской телевизионной рекламы).* 2021 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2021, vol. 48, кн. № 4, с. 339-351. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science Чернева Н.П., Тенчева Б. Т.П.

Статията разглежда използването и преобразуването на отделни конотативни единици в съвременния български и руски рекламен дискурс. Ролята на прецедентните явления се определя през призмата на интертекстуалността и интердискурсивността. Теоретичната част на работата включва различни гледни

точки, въз основа на които лингвокултурните единици на двата езика са групирани съгласно предложената класификация, произхода им и вида модификация. Изследвани са различни видове структурни и семантични изменения в словосъчетанията. Настоящото изследване може да намери приложение в теорията и практиката на преподаването на руски език както в часовете по практически език, така и като част от спецкурс по прецедентика и етнокултурни емблеми.

- *К вопросу о признаках квазисимвола.* 2020 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2020, vol. 49, № 1, с. 508-519. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science – WOS:000582473800009 Токарев Г. В., Чернева Н. П.

Авторите на статията изхождат от позицията, че квазисимволът е вид културен символ. Установено е, че вербалната природа на квазисимвола определя спецификата на неговото значение и функциониране. Вербалната обвивка на символното значение е по-пластична от невербалната. Квазисимволите могат да се използват както абсолютивно, под формата на самостоятелни цялостни единици, така и неабсолютивно, като част от фразеологични единици и паремии. Дефинирането на квазисимвола се осъществява чрез моделиране на ситуацията, в която той реализира своя акционален потенциал. В когнитивен аспект квазисимволът се съотнася с прототипа. Установено е, че семантиката на квазисимвола се формира на базата на конотациите на думите. Съдържателният план на квазисимвола е отворен за генериране на нови смисли. Значението на единицата се характеризира с абстрактност, калейдоскопичност, ориентиране към ситуацията. Обосновано е, че квазисимволът е своеобразен конструктор и регулатор на действителността. Доказано е, че образната основа играе ключова роля в семантиката на квазисимвола: тя формира когнитивно-семантична платформа за формиране на нови семантични слоеве, действа като средство за обективизиране на идея, репрезентира типична ситуация, реализира интенция за императивност и изпълнява семиотична функция. При формирането на семантичните слоеве на квазисимвола работят универсалните модели на пренос по съседство и сходство. Акционалността, императивността на семантиката на квазисимвола определят енергийния му потенциал. Установено е, че квазисимволите са ценностно ориентирани: те могат да бъдат разделени на

идеологически детерминирани и недетерминирани. В хода на анализа беше установено, че за квазисимвола са свойствени следните характеристики: абстрактна семантика, образност, калейдоскопичност, ситуативна ориентираност, императивност, прецедентност, семантична многостранност, парадигматичност.

- *Фраземы с колоративным компонентом в методике преподавания русского языка как иностранного.* 2020 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2020, vol. 47, № 4, с. 417-429. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science Чернева Н.П., Тенчева Б.Т.

Във фокуса на вниманието на авторите са руските фраземи с колоративен компонент като инструмент за развитие на лингвокултурна компетентност и емоционална интелигентност в занятията по руски език като чужд. Фразеологичните единици като езиков знак и културна реалия винаги са предизвиквали силен интерес у лингвистите, а неофраземите обогатяват лексико-фразеологичната система, концептуализирайки действителността чрез емоционални образи. Основното съдържание на изследването представя анализ на експресивно-оценъчните и емоционални свръхсловни колореме. Разработката има интердисциплинарен характер; предлага структурно-семантична типология на разглежданите единици; система от упражнения, които могат да станат част от методическия арсенал на преподавателя по руски език като чужд в процеса на развитие на навици и умения за аудирание, четене, писане и устна комуникация на нива B1 и B2 от Общоевропейската езикова рамка, третираща изучаването, преподаването и оценката на компетентно владене на всеки чужд език.

- *Болгарские и русские сверхсловные единицы с компонентом-цветообозначением в корпусе неофразеологии.* 2020 «Благословенны первые шаги...»: сб. работ молодых исследователей / Науч.-исслед. слов. лаборатория; каф. рус. яз., общ. языкознания и массовой коммуникации / ред. колл.: д-р филол. наук, проф. С.Г. Шулержкова (гл. ред.), ст. науч. сотрудники, канд. филол. наук А.А. Осипова, А.Н. Михин, Н.В. Позднякова. Магнитогорск: Изд-во Магнитогорского гос. техн. ун-та им. Г.И. Носова. Вып. 14., с. 107-114. ISBN 978-5-7114-0741-6. Тенчева Б.Т., Чернева Н.П.

Краят на XX и началото на XXI век бележат бум в лингвокреативността, обогатяваща фразеологичния фонд на славянските езици с маса нови свръхсловни

единици, все още не конституирани от фразеологията. Във фокуса на вниманието е актуализацията на „неофразеологизмите“, в състава на които присъства компонент цветообозначение. Предложен е съпоставителен анализ на плана на изразяване и плана на съдържание на разглеждания езиков корпус български и руски фразеологически неологизми. Представена е честотата на употреба и някои структурни особености на неофраземите в двата езика. Коментирани са принципи на преводачески трансформации в сферата на фразеологията.

- *Культурная маркированность семантики квазисимволов.* 2020 // Русский язык в поликультурном мире. Сборник научных статей IV Международного симпозиума: в 2 томах. Том 1. 2020, с. 484 – 488. Издательство: Крымский федеральный университет им. В.И. Вернадского (Симферополь) Токарев Г. В., Чернева Н. П.

Дадената статия има за цел да изследва културната семантика на квазисимвола – единица от лингвокултурното ниво, която посочва особеностите на общоприетата интерпретация на фрагментите от действителността (идеите) и моделира отношението към тях. Квазисимволът се отнася към типа промеждутъчни единици, тъй като е генетично свързан с думата, а функционално – с елементите на културата. Културната му функция се изразява в това, че думата става заместител на някаква ситуация и формира определен модел на поведение. Културната специфика се изразява в традицията на употреба на дадения вербален знак в нова функция. Така културната маркираност на значението засяга като неговия структурен (съдържанието на компонентите), така и неговия динамичен (особености на употребата) аспект.

- *Проект многоязычного терминологического словаря-гlossария.* 2014 // Чуждоезиково обучение - 2014, година XLI, кн. 4, с.459-477. Чернева Н. П.

В статията е представен проект за създаване на многоезичен терминологичен речник на термините, използване в лингвокултурологията с название „Лингвокултурология. Понятия и персоналии“, стартирал с натрупването на материали за разработка на отделните речникови статии. Дадено е работно определение на речника-гlossар. В Приложение 1. е показана част от

речниковите единици с тълкувания на съответния термин от известни руски лингвисти. В Приложение 2. е представен терминологичен минимум, гръбнак на терминологичния лингвокултурологичен речник-глосар.

2) Лингводидактологичният потенциал на културата и изкуството е представен на базата на практиката на преподаване на руския език като чужд в различна по възраст аудитория и се отнася за обучавани с различна степен на владееене на езика. Демонстрирани са възможности за съчетаване на традиционни с нестандартни технологии в процеса на изучаване на руски език като чужд с възможност за трансфер на синкретизма като методически похват в практиката на преподаване на различни езици (№5 , 6, 7, 8, 9). Тематично свързана със съвременните тенденции в преподаването на руски език като чужд е и рецензията на книгата на Л. В. Московкин, Г. Н. Шамонина „*Продуктивные инновационные технологии в обучении русскому языку как иностранному*“ – основополагаща формирането на научните възгледи и разбирания за участника в конкурс.

- *О песне на уроке русского языка.* 2019 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2019, vol. 46, № 4, с. 416-424. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508
Web of Science – WOS:000486982100010

Статията представя един вариант за методическа разработка на идеята на автора за включването на песенен материал в обучението по руски език като чужд. Предложението е мотивирано след апробацията му в целева аудитория средношколци в 9 клас с ниво на владееене на руски език А2 в ЕГ „Иван Вазов“ – Пловдив и представлява част от традиционните за подобен формат обучения интерактивни упражнения и добри практики, доказали ефективността си в постигането на лингвистична и социокултурна компетентност на инофоните. Изследването с чисто практически характер предлага един от възможните варианти за синкретична работа в обучението по чужди езици като цяло. Предлага се обобщение и анализ на лингвистичните и екстралингвистичните основания за използването на песенна технология в часовете по руски език като чужд като средство за повишаване резултатността на образователния процес. Описани са критериите за подбор, етапите на урока и възможните типове задачи.

- *Бальные игры в обучении русскому языку как иностранному.* 2019

Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2019, vol. 46, № 4, с. 409-415. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science – WOS:000486982100009

Във фокуса на вниманието на автора е лингводидактическият потенциал на балните игри – традиционни развлечения в светските салони в Русия от 19 век, – като културологичен материал, мотивиращ изучаването на руски език като чужд и популяризиращ руската култура в целия ѝ блясък. Методическите предложения за включване на различни типове игрови задачи в система от упражнения в урока по руски език като чужд се отличават с вариативност и адаптивност в зависимост от преследваните методически цели, профила на обучаващите се, степента на владеене на езика и личните предпочитания на участниците в учебното обучение.

- *КАЛИНКА на уроке русского языка.* 2018 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2018, година XLV, № 4, с. 428-433. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science – WOS:000443241400010

Статията представя един вариант за методическа разработка на идеята на автора за включването на танца като специфична технология в обучението по руски език като чужд. Разработката е адресирана към целева аудитория начинаещи – деца на възраст 6-8 години. Предложението е мотивирано след апробацията му в езиков курс за деца, организиран от Центъра за руски език и култура на ПУ „Паисий Хилендарски“. То е представлява част от традиционните за подобен формат обучения добри интерактивни практики, доказали ефективността си в процеса на придобиване на лингвистична, социокултурна и комуникативна компетенции на обучаемите.

- *Феномен бала в зеркале обучения русскому языку и русской культуре.* 2018 Чуждоезиково обучение = Foreign language teaching – 2018, година XLV, № 4, с. 434-441. ISSN 0205-1834; ISSN 1314-8508 Web of Science – WOS:000443241400011

Статията представя виждането на автора за мястото и ролята на бала като културна емблема и прецедентен текст в рамките на обучението по руски език като чужд, разгледан през призмата на синергетичния подход и имагологията. Представени са

възможностите за включването на балната култура като специфичен за руската действителност и социокултурна история на XVIII - XX век феномен в цялото им разнообразие от теми, форми, методи и иновативни за лингводидактиката технологии и подходи, насочени към развитие на целия диапазон от речеви дейности и компетенции.

- *Танец и лингводидактика*. 2017 Чуждоезиково обучение, година XLIV, кн. 4, 2017, с. 436 – 445. ISSN 0205-1834 (Print) ISSN 1314-8508 (Online) Web of Science – WOS:000427720100016

Статията е отзвук на идеята за съчетаване на класически и нестандартни методи и технологии за комплексно възприемане и усвояване на определена лингвокултура в процеса на чуждоезиковото обучение както в аудиторни, така и в извънаудиторни условия. Придобиването на „преживяни“ знания с използване на възможностите на паметта на тялото и „подгряваните“ от музиката и танца емоции създават особен комфорт при преработката на лингвистичната информация и потопяването в чуждия културен контекст. Подчертана е ролята на танца като инструмент на съвременната лингводидактика за развитие на интеркултурна компетентност във взаимодействието между културите.

- Рец. на кн.: Московкина Л.В., Шамониной Г.Н. *Продуктивные инновационные технологии в обучении русскому языку как иностранному* // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания. 2018. Т. 16. № 2. С. 248—250. DOI: 10.22363/2313-2264-2018-16-2-248-250 Чернева Н.П.

Книгата на творческия тандем на известните методисти се отличава с оригиналността на съвременната концепция за формиране на комуникативна компетентност и с универсалност на предлагания лингводидактичен инструмент, представляващ оптимално съчетание на научната разработка на продуктивни иновационни технологии и определени практически модели на тяхното използване в образователната практика. Във фокуса на вниманието на авторите е особено направление в лингводидактиката, определено от тях като „непряко обучение“, използвано в процеса на изпълнение от обучаваните на някаква продуктивна дейност на руски език. Продчертана е полифункционалността и вариативността на използването на новата книга както за академични цели, така

и за повишаване на педагогическата квалификация на преподавателите по руски език като чужд и в чуждоезиковото обучение като цяло.

3) Межкултурната комуникация, интеркултурното образование и формирането на ключовата за съвременната лингводидактологична парадигма межкултурна компетентност са във фокуса на вниманието на две статии (№10, 11). Представени са модели на межкултурен тренинг, апробиран в чуждестранна аудитория на изучаващи руски език като чужд с различна възрастова характеристика като в България, така и в чужбина.

- *По-русски: в диалогe култур.* 2016 Чуждоезиково обучение, година XLIII, кн. 4, с. 469 – 476. ISSN 0205-1834 (Print) ISSN 1314-8508 (Online) Web of Science - WOS:000427706500009

Статията представя един вариант на межкултурен тренинг, предназначен за студенти-русисти, представители на различни лингвокултурни общности и етнокултури, участници в методическа школа „Съвременни технологии в обучението по руски език като чужд“ и бъдещи учители. Предложените материали представляват част от традиционните за подобен формат обучение интерактивни упражнения и добри практики, доказали ефективността си в реализацията на толерантния диалог между културите.

- *Поликултурное образование и межкультурный тренинг – аспекты теории и практики.* 2016 Чуждоезиково обучение, година XLIII, кн. 4, с. 418 – 428. ISSN 0205-1834 (Print) ISSN 1314-8508 (Online) Web of Science

Статията е посветена на някои аспекти от теорията и практиката на интеркултурното образование и обучение. Коментират се основополагащи концепции, термини и понятия, звучащи вече твърде противоречиво от гледна точка на глобалните процеси, протичащи в съвременния ни свят, и точно поради тази причина не загубили актуалност като научна проблематика. Авторът търси нови прочит и пресечни точки във възгледите на учени и практики, споделящи идеята за необходимост от „многообразие в единството“ в условията на запазване на националната идентичност и възпитаване на

толерантно съзнание и поведение. Предложените идеи, игри и упражнения могат да бъдат използвани за различни форми на межкултурен обмен и взаимодействия.